

ประเด็นจริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพ ETHICAL ISSUES IN QUALITATIVE RESEARCH

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ 17 มกราคม 2563

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ 14 มีนาคม 2563

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ 26 มีนาคม 2563

ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ*

Thuntuch Viphatphumiprathes

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพโดยเฉพาะทางสังคมศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตหรือชุมชนได้ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงประเด็นจริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพ อย่างรอบคอบ ดังนั้น บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ และความเสี่ยงด้านจริยธรรม ประเด็นจริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย หลักการปกป้องความเป็นส่วนตัว และการรักษาความลับ หลักความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล หลักคุณประโยชน์และความยุติธรรม และกรณีตัวอย่างการนำจริยธรรมการวิจัยมาใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

คำสำคัญ: ประเด็นจริยธรรม, การวิจัยเชิงคุณภาพ

ABSTRACT

Qualitative research, especially in the social sciences field, is related to the informants' societies and cultures that may affect their life or communities. Therefore, a researcher needs to be aware of the ethical aspects of this form of research. This academic paper had the objectives to present the characteristics of qualitative research and ethical risks, ethical issues in qualitative research at each step of the research, principles for protecting privacy and confidentiality, principles of informed consent, principles of beneficence and justice, and a case study of the use of research ethics in qualitative research.

Keywords: ethical issues, qualitative research

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. กลุ่มวิชาศึกษาทั่วไป คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน

Corresponding author. e-mail: thuntuch18@gmail.com

บทนำ

จริยธรรมในการวิจัย (research ethics) เป็นหลักการสากลในปัจจุบันที่นักวิจัยพึงยึดถือ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างเหตุการณ์สำคัญในอดีตเป็นที่มาและความสำคัญของจริยธรรมในการวิจัย (เบญา ยอดดำเนิน-แอ็ดติง, 2553; สัญญา สุขพนิชนันท์, 2551; สมทรง ณ นคร และวีระชัย โคสุวรรณ, 2547) ได้แก่ การไต่สวนคดีอาชญากรรมสงครามหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เมืองนูเรมเบิร์ก ประเทศเยอรมนี ในปี พ.ศ. 2490 พบว่ามีการนำเชลยศึกมาทำการทดลองในโครงการวิจัยต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ อัยการในการไต่สวนคดีดังกล่าวได้ทำสำนวนฟ้องและคำประกาศที่รู้จักกันในชื่อของ “Nuremberg Code” ซึ่งมีสาระสำคัญว่า การสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัยต้องเกิดจากความสมัครใจ มีการลงนามในเอกสารยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย มีการพิจารณาถึงความเสี่ยงและประโยชน์ที่จะได้รับ อาสาสมัครมีสิทธิในการถอนตัวจากโครงการวิจัย นอกจากนี้ กรณีสปี พ.ศ. 2498 คณะผู้วิจัยแห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ได้ศึกษาวิจัยคณะลูกขุนในรัฐแคนซัส ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยแอบบันทึกเสียงในระหว่างกระบวนการทำงานของคณะลูกขุน ซึ่งในมุมมองของคณะผู้วิจัยมองว่าเป็นการออกแบบการวิจัยที่ดีเพราะจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อพฤติกรรมของคณะลูกขุน อย่างไรก็ตามก็ได้เกิดปัญหาขึ้นเพราะการแอบบันทึกเสียงโดยไม่ได้รับการอนุญาตถือว่าเป็นการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของคณะลูกขุน ภายหลังจึงมีการออกกฎหมายป้องกันไม่ให้นักวิจัยแอบบันทึกเสียงระหว่างกระบวนการทำงานของคณะลูกขุน เพื่อให้มีความมั่นใจว่าจะสามารถแสดงความเห็นได้อย่างอิสระ และไม่ต้องกังวลใจว่าบุคคลภายนอกจะทราบรายละเอียดในการให้ความเห็นของตน และจะส่งผลเสียต่อตนในภายหลัง ในกรณีสปี พ.ศ. 2513 ได้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของชายรักชาย โดยนักวิจัยได้เฝ้าสังเกตพฤติกรรมทางเพศของกลุ่มชายรักชายในห้องน้ำสาธารณะ และจดบันทึกป้ายทะเบียนรถ รวมถึงลักษณะส่วนบุคคลในการสืบค้นจนได้ชื่อและที่อยู่ และยังตามไปถึงบ้านของกลุ่มชายรักชายเพื่อขอสัมภาษณ์ชีวิตส่วนตัว ที่สำคัญคือ นักวิจัยไม่เคยแจ้งกลุ่มชายรักชายให้ทราบว่าสิ่งที่เขาทำอยู่นั้นเป็นงานวิจัย เมื่อผลการวิจัยได้ถูกเผยแพร่ออกไป ผู้อ่านสามารถสืบค้นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างบางคนในงานวิจัยนี้เป็นใคร ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตกลุ่มตัวอย่างและถูกตีตราจากสังคมได้ในที่สุด ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นถึงการไม่เก็บรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง และขาดความยินยอมของกลุ่มตัวอย่างอีกด้วย สุดท้ายในกรณีสปี พ.ศ. 2517 หรือ กรณีสปี “The Belmont Report” สหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมายการวิจัยแห่งชาติ มีการตั้งกรรมาธิการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในการวิจัยด้านชีวเวชศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ และนำเสนอหลักจริยธรรมพื้นฐานในการวิจัยดังกล่าวในปี พ.ศ. 2522 เป็นเอกสารรายงาน “The Belmont Report: Ethical Principles and Guidelines for the Protection of Human Subjects of Research” ซึ่งได้เสนอหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ไว้ 3 ข้อ คือ 1) การเคารพในบุคคล 2) การให้คุณประโยชน์ และ 3) ความยุติธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่าจริยธรรมในการวิจัยนั้นมีความสำคัญ ในที่นี้จริยธรรมในการวิจัย หมายถึงสำนึกที่จะคิดและทำในสิ่งที่ดีในการวิจัย โดยมีพื้นฐานอยู่บนหลักศีลธรรมและจรรยาบรรณ หลักจริยธรรมในการวิจัยโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น บุคคลที่เป็นตัวอย่างในการวิจัยต้องเต็มใจเข้าร่วมโครงการ นักวิจัยต้องไม่บังคับ หรือหลอกลวงบุคคลที่เป็นตัวอย่าง ต้องไม่ทำให้บุคคลที่เป็นตัวอย่างเสี่ยงต่อภัย หรือความเสียหายใด ๆ และนักวิจัยต้องรักษาความลับส่วนบุคคล เป็นต้น (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2558)

สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ให้มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการออกแบบการวิจัยที่ถูกหลักการ แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับการที่นักวิจัยยึดหลักจริยธรรมการวิจัยตลอดกระบวนการทำวิจัยด้วย (ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, 2557; ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, 2558) ทั้งนี้เพราะการวิจัยทางสังคมศาสตร์ไม่ว่าจะเป็น การวิจัยเชิงปริมาณหรือการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคมวัฒนธรรม แม้ว่าจะไม่มี การกระทำโดยตรงต่อร่างกายดังเช่นการวิจัยทางการแพทย์ อย่างไรก็ตาม การวิจัยทางสังคมศาสตร์อาจมีผลกระทบ ทางใดทางหนึ่งต่อชีวิต สังคม วัฒนธรรมของผู้ที่ศึกษาได้ เนื่องจากมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคล ชุมชน หรือองค์กรที่ได้ให้ข้อมูล (ชาย โปธิสิตา, 2562; บุปผา ศิริรัมย์, 2552) ดังนั้น นักวิจัยจึงพึงตระหนักถึงจริยธรรมใน การวิจัย ซึ่งหมายถึงคุณธรรมประจำใจที่ผู้วิจัยพึงมีเพื่อจะได้ยึดเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ โดยควรเคารพ หรือไม่ล่วงละเมิดในสิทธิมนุษยชนของบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนที่ผู้วิจัยทำการศึกษา

บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนขอแนะนำเสนอจริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพทางสังคมศาสตร์ เนื่องจากการวิจัย เชิงคุณภาพมีโอกาสที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ที่ถูกศึกษาและชุมชนซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลได้มาก การวิจัยเชิงคุณภาพ จะมีลักษณะพิเศษที่นักวิจัยต้องเข้าไปใกล้ชิดและได้รู้เห็นเกี่ยวกับแหล่งข้อมูล (ชาย โปธิสิตา, 2562) หรือกล่าวได้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพจะมีประเด็นจริยธรรมที่ครอบคลุมในแต่ละขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย เช่น การออกแบบการวิจัย การเลือกตัวอย่างเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์/ตีความหมายของข้อมูล และการ เขียนรายงานผลการวิจัย บทความวิชาการนี้แนะนำถึงลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพและความเสี่ยงด้านจริยธรรม ประเด็นจริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย หลักการปกป้องความเป็นส่วนตัวและการ รักษาความลับอย่างเคร่งครัด หลักความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล หลักคุณประโยชน์และความยุติธรรม และกรณี ตัวอย่างการนำจริยธรรมการวิจัยมาใช้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้เพื่อให้ให้นักวิจัยที่จะทำวิจัยเชิงคุณภาพตระหนัก ถึงประเด็นจริยธรรมในการวิจัย และนำประเด็นเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพจริงได้ต่อไป

ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ และความเสี่ยงด้านจริยธรรม

การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมวิธีการหนึ่ง หรือกล่าวได้ว่าเป็นการแสวงหาความรู้ หรือข้อเท็จจริงที่มีอยู่ตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งช่วยทำให้ผู้วิจัยรู้จักและ เข้าใจการดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมของผู้ให้ข้อมูล ทำให้การวิเคราะห์และการตีความหมายข้อมูลมีความหมาย ใกล้เคียงกับความเป็นจริง เนื่องจากมีจุดเน้นที่การให้ความหมาย ประสบการณ์ ความเชื่อ และความเข้าใจของผู้ให้ ข้อมูลเอง ทั้งนี้การวิจัยเชิงคุณภาพมีความแตกต่างไปจากการวิจัยเชิงปริมาณ (เบญจจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์ และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2552) กล่าวคือ การวิจัยเชิงปริมาณซึ่งมีปรัชญาพื้นฐานมาจากสำนักปฏิฐานนิยม (positivism) เป็นการมุ่งค้นหาสาเหตุของปัญหาหรือสถานการณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำนายและควบคุมสถานการณ์/ปรากฏการณ์ ในสังคม ในขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีปรัชญาพื้นฐานมาจากสำนักปรากฏการณ์นิยม (phenomenology) เน้นทำความเข้าใจพฤติกรรมและความหมายของพฤติกรรม ผ่านความสัมพันธ์และบริบททางสังคมวัฒนธรรม การหา ความความหมายและเหตุผลเบื้องหลังของพฤติกรรม/ปรากฏการณ์ และเชื่อว่าความรู้ในเรื่องนั้น ๆ จะได้มาจากการตีความหมายผ่านปฏิสัมพันธ์ของคนและบริบททางสังคมวัฒนธรรม การวิจัยเชิงคุณภาพเน้นแนวทางวิธีการ

อุปมาน (inductive approach) โดยเริ่มต้นจากข้อมูลเชิงประจักษ์หรือข้อมูลดิบที่พัฒนาขึ้นมาเป็นแนวคิดและความสัมพันธ์ แล้วประมวลเป็นข้อสรุป รวมทั้งมีความยืดหยุ่น ทำให้สามารถเก็บข้อมูลเพิ่มเติมได้ตลอดเวลาจนกว่าผลที่ได้จะอยู่ตัวและตอบคำถามวิจัยที่ตั้งไว้ได้ชัดเจน และมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ และการสังเกต (เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงก์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2552) จุดเด่นของการวิจัยเชิงคุณภาพ (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์, 2555) คือ การสะท้อนความเป็นจริงได้อย่างลุ่มลึก แต่บางครั้งการนำเสนอข้อมูลโดยการบรรยายเหตุการณ์อย่างละเอียดจนเป็นการเปิดเผยสถานะของผู้ที่ให้ข้อมูล ซึ่งหากมีการนำเสนอในด้านลบอาจมีคำถามที่สะท้อนให้เห็นถึงความเสี่ยงทางจริยธรรมของผู้วิจัยตามมาได้ เช่น นักวิจัยมีสิทธิหรือความชอบธรรมที่จะเปิดเผยข้อมูลด้านลบของผู้ให้ข้อมูลหรือไม่ ทั้งนี้ นักวิจัยที่มุ่งสะท้อนความเป็นจริงจนละเลยความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลซึ่งเคยให้ความไว้วางใจ อาจรู้สึกว่าการหักหลัง นอกจากนี้ยังอาจมีความเสี่ยงที่จะถูกฟ้องดำเนินคดีได้หากมีการนำเสนอข้อมูลที่ส่งผลเสียหายต่อการเมืองและความมั่นคงทางสังคม นอกจากนี้ ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงก์, 2553) ยังครอบคลุมในอีกหลายประเด็น เช่น

- 1) ความเสี่ยงอันอาจเกิดจากความไม่สะดวก หมายถึง ผู้วิจัยอาจเก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลไม่สะดวก เช่น เวลา และสถานที่ที่ไม่เหมาะสม หรือคำถามที่มีจำนวนมากเกินความจำเป็น จนทำให้ใช้เวลานานในการสัมภาษณ์
- 2) ความเสี่ยงทางด้านอารมณ์หรือสภาพจิตใจ หมายถึง ข้อคำถามบางประเด็นอาจทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกไม่สบายใจ วิตกกังวลว่าข้อมูลจะรั่วไหล ถึงแม้ว่าผู้วิจัยได้ให้ความมั่นใจในเรื่องการรักษาความลับแล้วก็ตาม
- 3) ความเสี่ยงทางสังคม หมายถึง หากเกิดการรั่วไหลความลับของผู้ให้ข้อมูล สังคมอาจแสดงความรังเกียจและถูกกีดกันจากสังคม เช่น กรณีกลุ่มคนติดเชื้อ HIV ซึ่งมองว่าการเปิดเผยสภาพของตนอาจทำให้สังคมตั้งข้อรังเกียจได้
- 4) ความเสี่ยงทางกาย หมายถึง ความเสี่ยงที่ข้อมูลอาจย้อนกลับมาทำร้ายตัวผู้ให้ข้อมูลได้ เช่น การศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรงซึ่งอาจจะก่อความเสี่ยงให้แก่ตัวผู้ให้ข้อมูลได้
- 5) ความเสี่ยงต่อกฎหมาย หมายถึง การวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมบางประการที่ผิดกฎหมาย เมื่อข้อมูลถูกเปิดเผยแล้วอาจจะเกิดความเสี่ยงต่อกฎหมายได้ ดังนั้น นักวิจัยจึงพึงระมัดระวังความเสี่ยงในประเด็นทางจริยธรรมดังกล่าว ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไปเกี่ยวกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ประเด็นจริยธรรมการวิจัยในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัยเชิงคุณภาพ

Kielmann, Cataldo & Seeley (2012) มองว่า ประเด็นจริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา นับตั้งแต่การเลือกพื้นที่/ สนามวิจัย วิธีการลงพื้นที่และเข้าหากกลุ่มตัวอย่างซึ่งมีทั้งการเข้าหากกลุ่มตัวอย่างโดยตรงหรือการเข้าหากกลุ่มตัวอย่างผ่าน Gatekeeper หรือ ผู้เฝ้าประตู ซึ่งในที่นี้หมายถึง บุคคล/ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่น และการเก็บรวบรวมข้อมูล

สุภาพ ฉัตรภรณ์ (2556) ได้อธิบายว่า ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ตัวผู้วิจัยเองจัดเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญที่สุด นั่นหมายความว่า ผู้วิจัยจะต้องนำตัวเข้าไปคลุกคลีเพื่อให้มีประสบการณ์ตรงในปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ 1) ในขั้นแรก ผู้วิจัยต้องได้รับการยินยอมจากคนในชุมชนที่จะเข้าไปศึกษา โดยผู้วิจัยต้องแสดงตน/ ประกาศตนว่าเป็นใคร มีวัตถุประสงค์ใดในการเข้ามาศึกษาในชุมชน นอกจากนี้ในบางครั้งอาจ

มีการเข้าไปศึกษาในชุมชนที่เป็นกลุ่มคนที่ด้อยการศึกษา หรือมีฐานะยากจน ผู้วิจัยไม่ควรเอาไรต์เอาเปรียบ หรือใช้ประโยชน์จากกลุ่มคนเหล่านี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล 2) ในขั้นตอนการวิจัยและสิ้นสุดการวิจัย ในระหว่างเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยต้องเข้าไปคลุกคลีกับสถานการณ์ อาจทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งในสถานการณ์นั้น ซึ่งอาจไปเข้าข้างกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ ตามหลักการแล้วผู้วิจัยควรวางตัวเป็นกลางแม้จะเห็นว่าฝ่ายใดมีเหตุผลดีกว่าอีกฝ่ายหนึ่งก็ตาม เพราะการเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจทำให้เกิดผลเสียต่อการเข้าถึงข้อมูลจากอีกฝ่ายหนึ่งได้และที่สำคัญคือ ไม่ใช่บทบาทของนักวิจัยที่จะควรไปเข้าข้างฝ่ายใด สำหรับในขั้นการเขียนรายงาน ผู้วิจัยต้องระมัดระวังว่าข้อมูลที่นำเสนอไม่นั้นจะไม่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความเดือดร้อน

ที่ผ่านมา นักวิจัยอาจให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยในขั้นตอนการเก็บข้อมูลและการนำเสนอผลงานวิจัย อย่างไรก็ตาม ชาย โปธิสิตา (2562) ได้นำเสนอว่า นักวิจัยควรคำนึงถึงประเด็นจริยธรรมการวิจัยตั้งแต่เริ่มเลือกหัวข้อเรื่องที่จะทำวิจัย โดยแบ่งเป็นประเด็นในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ขั้นตอนกำหนดหัวข้อเรื่องที่จะทำวิจัย: ควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับประเด็นสำคัญของสังคมโดยรวม ไม่ใช่เป็นแค่การมุ่งหาความรู้เพื่อสนองต่อความอยากรู้ของตัวผู้วิจัยเอง
2. ขั้นตอนออกแบบการวิจัย: ควรคำนึงว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาศึกษานั้น จะทำการขอความยินยอมเพื่อให้พวกเขาให้ความร่วมมือในการวิจัยอย่างไร จะรักษาความลับให้แก่กลุ่มตัวอย่างอย่างไร และจะป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบที่อาจจะมีอันเนื่องมาจากการที่กลุ่มตัวอย่างให้ความร่วมมือในการวิจัยอย่างไร
3. ขั้นตอนเก็บข้อมูล: ในระหว่างที่นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกต หรือการสัมภาษณ์ นักวิจัยควรคำนึงว่า จะทำอย่างไรที่จะไม่เป็นการรบกวนชีวิต และการทำงานตามปกติของกลุ่มตัวอย่าง หรือจะรบกวนให้น้อยที่สุดได้อย่างไร และพึงหลีกเลี่ยงวิธีการที่จะก่อให้เกิดความเครียด/ ความวิตกกังวลให้กับกลุ่มตัวอย่าง
4. ขั้นตอนจดบันทึกและการถอดไฟล์เสียงการสัมภาษณ์: นักวิจัยควรคำนึงถึงการรักษาความลับ ต้องเคารพผู้ให้ข้อมูลโดยไม่ใส่ข้อมูลใด ๆ ที่ไม่ใช่สิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าว
5. ขั้นตอนวิเคราะห์: นักวิจัยพึงตระหนักถึงการวิเคราะห์ข้อมูลว่า จะละเอียดลึกซึ้งเพียงใด และเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการตีความหมายที่ห่างไกลจากความเป็นจริงนั้น นักวิจัยควรให้ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการตีความหมายข้อมูล
6. ขั้นตอนตรวจสอบความถูกต้องของการวิเคราะห์: เป็นความรับผิดชอบของนักวิจัยที่จะเผยแพร่เนื้อหาที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือแล้วเท่านั้น หากผลการศึกษาในประเด็นใดที่ยังไม่ได้ตรวจสอบอย่างรอบคอบ ก็ไม่ควรเปิดเผย เพราะอาจก่อให้เกิดผลเสียแก่ผู้ให้ข้อมูลได้
7. ขั้นการรายงานผล: นักวิจัยควรพิจารณาว่าการรายงานผลการวิจัยควรที่จะเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับ ซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล หรือเป็นเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านรู้ว่าผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเป็นใครหรือไม่ การตัดสินใจในประเด็นนี้ควรยึดผลประโยชน์ของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่านักวิจัยต้องพึงระมัดระวังในทุกขั้นตอนของการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ การทำวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่มากนัก ผู้อ่านรายงานผลการวิจัยสามารถตามรอยหาผู้ให้ข้อมูลได้ ดังนั้น จึงจำเป็นที่งานวิจัยเชิงคุณภาพจะต้อง

ยึดหลักจริยธรรมการวิจัยในคน ซึ่ง The Belmont Report ปี พ.ศ. 2522 (ธาดา สืบหลินวงศ์, พรรณแข มไหสวริยะ, และสุธี พานิชกุล, 2551) ได้นำเสนอหลักจริยธรรมการวิจัยในคนไว้ 3 ด้าน คือ หลักความเคารพในบุคคล หลักคุณประโยชน์ และหลักความยุติธรรม ผู้เขียนขอแนะนำหลักจริยธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพโดยนำเสนอในประเด็นหลักการปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับอย่างเคร่งครัด หลักความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล หลักผลประโยชน์และความยุติธรรม

หลักการปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับ

เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็กติกจ์ (2553) ได้อธิบายว่า การปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับจะต้องทำตั้งแต่การออกแบบการวิจัย กระบวนการขอคำยินยอม การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงาน/ การเผยแพร่ผลงาน ในส่วนของการขอคำยินยอมนั้น ผู้วิจัยต้องให้รายละเอียดแก่ผู้ให้ข้อมูลได้รับทราบเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย กระบวนการ/ ขั้นตอนในการทำวิจัย สิทธิในการที่จะตัดสินใจเข้าร่วมหรือปฏิเสธเข้าร่วมในการเก็บข้อมูลวิจัย ในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีหลากหลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม/ ไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม เนื่องจากมีจำนวนผู้ให้ข้อมูลไม่มากซึ่งผู้อ่านรายงานผลการวิจัยสามารถตามรอยหาผู้ให้ข้อมูลได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องยึดหลักการปกป้องความเป็นส่วนตัว และการรักษาความลับอย่างเคร่งครัด โดยผู้วิจัยควรระบุให้ชัดเจนในข้อเสนอโครงการและชี้แจงให้ผู้ให้ข้อมูลรับทราบว่า ข้อมูลจะถูกจัดเก็บไว้อย่างตีพิมพ์ที่วิจัยเท่านั้นที่เข้าถึงข้อมูลได้ และหากมีการถอดเทปเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลจะไม่มีชื่อ หรือข้อบ่งชี้บุคคลอย่างอื่นให้เชื่อมโยงไปถึงข้อมูลได้ อาจใช้นามสมมติ หรือรหัสแทนซึ่งทราบเฉพาะผู้วิจัยเท่านั้น ในด้านการเขียนรายงาน/ การเผยแพร่ผลงาน นักวิจัยพึงรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลเป็นพิเศษ ซึ่งทำได้หลายวิธี ได้แก่ 1) การไม่ระบุสถานที่ที่ทำการศึกษา และผู้ให้ข้อมูลอย่างเจาะจงชัดเจน เช่น ชื่อหมู่บ้าน หรือชื่อผู้ให้ข้อมูลแต่ควรใช้นามสมมติ 2) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยทั่วไปแล้วทำในภาพรวมซึ่งไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าเป็นข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลคนใด หากทำเป็นกรณีศึกษา หรือยกตัวอย่างก็สามารถใช้นามสมมติแทน 3) เมื่อมีการยกถ้อยคำหรือข้อความของผู้ให้ข้อมูลเพื่อมาอ้างอิง ผู้วิจัยควรระบุเพียงลักษณะของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้นเพื่อที่จะทำให้ผู้อ่านพอมองเห็นภาพเจ้าของข้อมูล เช่น เพศชาย อายุ 21 ปี อาชีพนักศึกษา 4) หากมีการนำเสนอแผนที่ของชุมชน ผู้วิจัยควรระมัดระวังว่า ไม่ควรมีเครื่องหมายที่ชี้เป้า เช่น ชื่อถนน ชื่อชุมชน หรือชื่อหมู่บ้านใกล้เคียง ที่จะทำให้ผู้อ่านสามารถระบุที่ตั้งและเข้าถึงพื้นที่และกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาได้ 5) ข้อมูลที่เก็บมาได้ทั้งหมดควรเก็บรักษาไว้อย่างดีที่ทีมงานวิจัยเท่านั้น ไม่ควรนำไปเผยแพร่แก่สาธารณชน

นอกจากนี้ ชาย โพธิสิตา (2562) อธิบายว่าจากการที่ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นมีหลากหลายรูปแบบ เช่น ไฟล์บันทึกเสียงการสัมภาษณ์/ สนทนากลุ่ม เอกสารที่ถอดจากไฟล์เสียงสัมภาษณ์ออกมาแล้ว และรูปภาพบุคคล นักวิจัยต้องคำนึงว่าจะทำอย่างไรกับข้อมูลเหล่านี้หลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว หากนักวิจัยต้องการที่จะเก็บข้อมูลไว้เพื่อการศึกษาในอนาคต จะต้องแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบและขออนุญาต แต่หากนักวิจัยเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะ

เก็บข้อมูลไว้เพื่อการศึกษาอีก ก็ต้องหาวิธีการทำลายข้อมูลอย่างเหมาะสม เช่น ไม่นำเอกสารข้อมูลไปขายเป็นเศษกระดาษ และลบไฟล์ที่บันทึกเสียง

หลักความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล

Kielmann, Cataldo, & Seeley (2012) อธิบายว่า เอกสารขอความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างนั้น จะต้องใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และบอกรายละเอียดเกี่ยวกับการติดต่อกับผู้วิจัยหากมีคำถามสงสัย ข้อมูลที่จะต้องระบุในเอกสารดังกล่าว คือ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อกลุ่มตัวอย่าง ประโยชน์ที่จะได้รับทั้งทางตรง เช่น การได้รับค่าตอบแทน หรือทางอ้อม เช่น การปรับปรุงการให้บริการแก่ชุมชน วิธีการรักษาความลับ และการมีสิทธิ์ปฏิเสธหรือถอนตัวจากโครงการวิจัยได้ตลอดเวลา บุปผา ศิริรัศมี (2552) และชาย โปธิสิตา (2562) อธิบายว่า ผู้วิจัยควรคำนึงว่าการวิจัยนั้นอาจจะมีผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุข รวมถึงชื่อเสียงของผู้ให้ข้อมูล ดังนั้น ควรยึดหลักว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการยินยอมว่าผู้ให้ข้อมูลจะไม่ได้รับผลกระทบจากการทำวิจัย มีอิสระในการยินยอมว่าจะหยุดให้ความร่วมมือในขั้นตอนใดของการวิจัยก็ได้โดยไม่เกิดผลเสียหายใด ๆ ต่อผู้ให้ข้อมูล และรวมไปถึงการได้รับคำอธิบายล่วงหน้าเกี่ยวกับขั้นตอนต่าง ๆ ที่เข้าใจได้และใช้เวลาเพียงพอในการคิดและการตอบคำถามต่าง ๆ ก่อนที่จะตัดสินใจตอบตกลง

โดยทั่วไปแล้ว การขอความยินยอมสามารถทำเป็นลายลักษณ์อักษรได้ นักวิจัยจะใช้เอกสารขอความยินยอม (informed consent form) ข้อความที่ระบุในเอกสารครอบคลุมเรื่องวัตถุประสงค์การวิจัย การขอความสมัครใจ และผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิ์ที่จะให้ความร่วมมือ หรือตัดสินใจไม่ให้ความร่วมมือเมื่อใดก็ได้ โดยไม่มีผลทางลบเกิดขึ้นต่อตัวเขา ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามในบางประเด็นที่รู้สึกไม่สบายใจ มีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการวิจัยได้เมื่อต้องการ และผู้ให้ข้อมูลสามารถสอบถามนักวิจัยเพื่อคลายความสงสัยจนเป็นที่พอใจได้ ในการขอความยินยอม ผู้วิจัยยังควรระมัดระวังในประเด็นเรื่อง “การให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้ให้ข้อมูล” (บุปผา ศิริรัศมี, 2552; ชาย โปธิสิตา, 2562) ผู้วิจัยอาจให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้ให้ข้อมูล เช่น เงินหรือของขวัญ หรือการให้บริการบางอย่างแก่ผู้ให้ข้อมูล/ชุมชนที่เข้าไปเก็บข้อมูล เพื่อเป็นการทดแทนเวลาจากการที่ผู้ให้ข้อมูลมาให้สัมภาษณ์ในการทำวิจัย หรืออาจเพื่อทำให้ผู้ให้ข้อมูลยินยอมกระทำตามขั้นตอนของการวิจัย อย่างไรก็ตาม การให้สิ่งตอบแทนอาจถูกมองได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม หรือเป็นการติดสินบน/ซื้อข้อมูล ผู้วิจัยควรตระหนักถึงการให้อย่างเหมาะสมโดยอธิบายให้ชัดเจนว่า หากมีการให้เงินไม่ใช่ค่าจ้างเพื่อให้บอกข้อมูล แต่เป็นค่าชดเชยที่ผู้ให้ข้อมูลอาจเสียไปเนื่องจากการให้ความร่วมมือในการวิจัย เช่น ค่าแรงรายชั่วโมงที่เสียไปเพราะมาให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยไม่ควรอ้างถึงสิ่งตอบแทนที่จะให้ในระหว่างการลงชุมชนเพื่อติดต่อขอข้อมูล เพราะอาจจะมีผลกระทบต่อข้อมูลและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ การให้สิ่งตอบแทนไม่จำเป็นต้องเป็นในรูปแบบของเงิน แต่อาจทำได้ในลักษณะของการตอบแทนในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การให้ความรู้คำแนะนำแก่คนในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องดูแลสุขภาพ ความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน หรือมีน้ำใจให้แก่ผู้ให้ข้อมูล ดังกรณีที่คนในชุมชนอาจขอร้องให้ผู้วิจัยเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานราชการ หรือช่วยทำความเข้าใจในเอกสาร/หนังสือของทางราชการ หรือการให้วัสดุสิ่งของที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าตัวบุคคล ตัวอย่างเช่น การให้อุปกรณ์การเรียนการสอนแก่โรงเรียนในชุมชน ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะต้องตระหนักว่าการให้สิ่งตอบแทนไม่ว่าจะเป็น

รูปแบบใด ๆ ก็ตามจะต้องไม่มีผลกระทบต่อข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น การตอบแทนชุมชนโดยการให้ความรู้ความเข้าใจ อาจมีผลต่อข้อมูลด้านความรู้ความเข้าใจของชาวชุมชนได้

หลักคุณประโยชน์และความยุติธรรม

ในด้านหลักคุณประโยชน์ (เจนวิทย์ นวลแสง, 2561; เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็กติกส์, 2553) ผู้วิจัยต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดต่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะต้องระมัดระวังในการออกแบบการวิจัยให้เหมาะสมและสอดคล้องกับโจทย์วิจัยเพื่อไม่ให้เกิดความเสี่ยงหรือลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย ซึ่งความเสี่ยง/อันตรายที่จะเกิดต่อผู้เข้าร่วมวิจัยนั้นครอบคลุมทั้งทางด้านร่างกาย สภาพจิตใจ อารมณ์ สถานภาพทางสังคม การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่และชื่อเสียงที่สำคัญคือ ผลการวิจัยที่ได้จะต้องก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมโดยรวม ดังนั้น ในการออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยจะต้องมีการประเมินความเสี่ยงและประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัยอย่างรอบคอบ และหากเกิดความเสี่ยง/ผลกระทบแล้วผู้วิจัยจะมีวิธีการแก้ไขหรือเยียวยาผู้เข้าร่วมโครงการอย่างไร ในส่วนของหลักความยุติธรรมนั้น (เจนวิทย์ นวลแสง, 2561; เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็กติกส์, 2553) ผู้วิจัยควรเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างเหมาะสมและยุติธรรม โดยจะต้องมีการกระจายความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นและประโยชน์ที่จะได้รับอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ลำเอียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือละเลยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ไม่เลือกเพศชายก่อนเพศหญิง และจะต้องมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างชัดเจน เช่น การกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุในชุมชนที่มีอายุระหว่าง 60-75 ปี ที่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้

กรณีตัวอย่างการนำจริยธรรมการวิจัยมาใช้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ

Reed, Khoshnood, Blankenship & Fisher (2014) Sinha (2015) Sinha (2017) และ Urada & Simmons (2014) ได้ทำงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบชาติพันธุ์วรรณา โดยศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มผู้หญิงขายบริการทางเพศในประเทศอินเดีย และประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งทำให้เกี่ยวข้องกับประเด็นทางจริยธรรมในหลายด้าน ดังนี้

ในประเด็นการขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล (Reed, Khoshnood, Blankenship & Fisher, 2014; Sinha, 2015; Sinha, 2017; Urada & Simmons, 2014) พบว่า ในความเป็นจริงแล้วการจะเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างได้นั้นจะต้องทำผ่าน Gatekeeper หรือผู้รักษาประตู ในที่นี้ หมายถึง กลุ่มบุคคล เช่น ผู้จัดการบาร์ หรือองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้หญิงขายบริการ ในอันดับแรกนั้นผู้วิจัยต้องติดต่อผ่าน Gatekeeper และขอความยินยอมก่อนที่จะเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างได้ โดยผู้วิจัยต้องให้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อขอความยินยอมจากทั้ง Gatekeeper และกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับความเสี่ยง ประโยชน์ และกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะใช้ ถึงแม้ว่า ตัวองค์กรพัฒนาเอกชน หรือกลุ่มบุคคลที่ดูแลกลุ่มผู้หญิงขายบริการจะเต็มใจยินยอมให้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้ แต่นักวิจัยก็ต้องคำนึงถึงความเต็มใจที่จะให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างโดยปราศจากการบังคับด้วย สิ่งสำคัญคือ นักวิจัยจะต้องขอความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างโดยอธิบายให้พวกเขาเข้าใจ มากกว่าแค่จะให้พวกเขาได้ลงนามในเอกสารขอความยินยอม และควรปกป้องกลุ่มตัวอย่างไม่ให้กลัวที่จะถูกจับกุม หรือเกิดความรุนแรงและสูญเสียรายได้ของพวกเขา

ในด้านความเป็นส่วนตัวและความลับ (Reed, Khoshnood, Blankenship & Fisher, 2014; Sinha, 2015; Sinha, 2017; Urada & Simmons, 2014) มีความสำคัญกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงขายบริการ เนื่องจากมีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบ เช่น การถูกจับกุม และการต่อต้านจากสังคม ดังนั้น นักวิจัยต้องมีความระมัดระวังและปกปิดข้อมูลโดยเฉพาะชื่อของกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้ ในด้านสภาพแวดล้อม เช่น สถานที่ทำงานของกลุ่มตัวอย่างก็มีความสำคัญเช่นกันที่นักวิจัยจะต้องปกปิดไว้เป็นความลับ ในระหว่างที่นักวิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ นักวิจัยควรสังเกตถึงการสื่อสารด้วยอวัจนภาษา (non-verbal communication) ของกลุ่มตัวอย่างด้วย นั่นคือ การแสดงออกทางสีหน้า น้ำเสียง แววตา ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความวิตกกังวล หรือไม่ในระหว่างที่ให้ข้อมูล เนื่องจากการเข้าไปสัมภาษณ์ในแหล่งข้อมูลอาจส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างขาดความเป็นส่วนตัว และไม่กล้าที่จะให้ข้อมูลได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ในด้านการใช้เวลาในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างนั้น มีความเกี่ยวข้องกับจริยธรรมในความเป็นส่วนตัว (Reed, Khoshnood, Blankenship & Fisher, 2014; Sinha, 2015; Sinha, 2017; Urada & Simmons, 2014) กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล และถูกรบกวนเวลาที่จะทำงานซึ่งมีผลทำให้สูญเสียรายได้โดยพบว่า มีบางงานวิจัยที่จ่ายเงินให้แก่กลุ่มตัวอย่างเพื่อเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการจะสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นวิธีการเดียวกับสถานการณ์ของการจ่ายเงินเพื่อซื้อบริการทางเพศนั่นเอง เนื่องจากมองว่าการสัมภาษณ์จะทำให้กลุ่มตัวอย่างเสียเวลาที่จะหารายได้ อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้ได้รับการโต้แย้งว่า การให้เงินเพื่อตอบแทนการเสียเวลาแก่กลุ่มตัวอย่างนั้นจะทำให้เกิดปัญหาต่อนักวิจัยคนอื่น ๆ ที่จะมาเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ในการวิจัยครั้งต่อไปได้ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างจะเรียกร้องให้มีการจ่ายเงินทุกครั้ง ทั้งนี้ ยังมีการนำเสนอให้มีการตอบแทนค่าเสียเวลาในการเก็บข้อมูลในลักษณะของการให้ของขวัญ อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้ก็ถูกโต้แย้งเช่นกันว่า กลุ่มตัวอย่างแต่ละคนมีความต้องการสิ่งของที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ นักวิจัยจึงควรตระหนักกว่าจะหาอย่างไรให้เกิดความสมดุลที่จะไม่ไปละเมิดความเป็นส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง และที่สำคัญคือ นักวิจัยต้องไม่ใช้เวลาในการสัมภาษณ์นานเกินไปจนทำให้กระทบต่อเวลาที่กลุ่มตัวอย่างจะต้องทำงานเพื่อหารายได้

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าจริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีความสำคัญ เพราะการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีความละเอียดอ่อนและเกี่ยวข้องกับคน/ ชุมชนซึ่งอาจได้รับผลกระทบได้ ดังนั้น จึงจำเป็นที่นักวิจัยจะต้องยึดจริยธรรมตั้งแต่ขั้นเริ่มต้น คือ กำหนดหัวข้อวิจัย จนกระทั่งขั้นสุดท้าย คือ การรายงานผล/ การเผยแพร่ผลงานวิจัย โดยในขั้นตอนต่าง ๆ นักวิจัยต้องให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมด้านการให้ความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งรวมถึงประเด็นการให้สิ่งตอบแทน การปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับ ตลอดจนการยึดหลักคุณประโยชน์และความยุติธรรม สำหรับข้อเสนอแนะในการนำจริยธรรมการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยเฉพาะกับบางงานวิจัยที่เก็บข้อมูลกับกลุ่มที่มีความเปราะบาง เช่น เด็ก/ สตรี ที่เป็นกลุ่มคนชายขอบหรือกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งบางครั้งอาจไม่กล้าปฏิเสธผู้วิจัยในการที่จะให้ข้อมูลได้ นักวิจัยต้องมีจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ คือ การรายงานผลตามความเป็นจริงโดยไม่บิดเบือนผลเพื่อเป็นไปตามที่นักวิจัยต้องการ และต้องรายงาน

ผลการวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างได้รับทราบ และต้องให้ความเคารพกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้พวกเขาเกิดความไว้วางใจ จะทำให้ งานวิจัยได้ข้อค้นพบที่มีคุณค่าและที่สำคัญคือ จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการให้ข้อเสนอแนะต่อกลุ่มตัวอย่างได้ อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- เจนวิทย์ นवलแสง. (2561). จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ กับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 10(2), หน้า 131-155.
- ชาย โพธิ์สีดา. (2562). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ: คู่มือนักศึกษาและนักวิจัยสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ. (2557). ความตระหนักในจริยธรรมการวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 16(4), หน้า 46-54.
- ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ. (2558). จริยธรรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 34(6), หน้า 52-59.
- ธาดา สืบหลินวงศ์, พรรณแข มโหฬาริยะ และสุธี พานิชกุล. (2551). *แนวทางจริยธรรม การทำวิจัยในคน ในประเทศไทย พ.ศ.2550*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุปผา ศิริรัตมี. (2552). จริยธรรมกับการวิจัย. ใน เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติกัจ และคณะ (บรรณาธิการ), *การศึกษาเชิงคุณภาพ: เทคนิคการวิจัยภาคสนาม* (หน้า 369-380). นครปฐม: สถาบันวิจัย ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติกัจ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการ ข้อมูล การตีความ และการหาความหมาย*. กรุงเทพฯ: ซีโน พับลิชชิ่ง
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติกัจ. (2553). ประเด็นจริยธรรมการวิจัยในคนทางด้านสังคมศาสตร์. *วิทยาสาร เกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์*, 31(2), หน้า 290-301.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์. (2555). *การออกแบบการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2558). *ศัพท์านุกรมการวิจัยทางประชากรและสังคม ฉบับปี 2558* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.popterms.mahidol.ac.th/Popterms/showmeanTH.php?id=r00192&keyword=research%20ethics> [2563, 8 มกราคม].
- สมทรง ณ นคร และวีระชัย ไควสุวรรณ. (2547). หลักเกณฑ์สากลของจริยธรรมการวิจัยในคน. *วิทยาสาร ทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 7(1), หน้า 3-13.
- สัญญา สุขพนิชนนท์. (2551). เหตุการณ์ที่นำไปสู่หลักการของจริยธรรมการวิจัยในคน. *เวชบันทึกศิริราช*, 1(2), หน้า 67-70.
- สุรางค์ จันทวานิช. (2556). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Kielmann, K., Cataldo, F., & Seeley, J. (2012). *Introduction to qualitative research methodology: A training manual*. London: Department for International Development.
- Reed, E., Khoshnood, K., Blankenship, M. K., & Fisher, B. C. (2014). Confidentiality, privacy, and respect: Experiences of female sex workers participating in HIV research in Andhra Pradesh, India. *Journal of Empirical Research in Human Ethics*, *19*(1), pp. 19-28.
- Sinha, S. (2015). Reasons for women's entry into sex work: A case study of Kolkata, India. *Sexuality & Culture*, *19*(1), pp. 216-235.
- Sinha, S. (2017). Ethical and safety issues in doing sex work research: reflections from a field-based ethnographic study in Kolkata, India. *Qualitative Health Research*, *27*(6), pp. 893-908.
- Urada, A. L., & Simmons, J. (2014). Social and structural constraints on disclosure and informed consent for HIV survey research involving female sex workers and their bar managers in the Philippines. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*, *9*(1), pp. 29-40.